

mozgalom átalakulását tekintve sorsdöntő — védnökségi ülés eredményeit: azaz legfontosabb dokumentumait.

Ezek a dokumentumok általában a konferenciák megnyitó előadásait, beszámolóit, zárónyilatkozatát, programját és a résztvevők névsorát tartalmazzák, úgy ahogyan ezek a szövegek annak idején a konferenciák hivatalos jegyzőkönyvében, illetve a *Nyelvünk és Kultúránk* című folyóirat megfelelő számában megjelentek. Az egykori dokumentumanyagon nem változtattunk semmit, a szövegekből: nem hagytunk el egyetlen szót sem: minden maradjon úgy, ahogyan elhangzott annak idején. Sajnáljuk, hogy nem tudunk a jelenleginél bővebb dokumentumválogatást adni: ennyit tesznek lehetővé anyagi eszközeink. Az Anyanyelvi Konferencia történetét, reményeink szerint, egyszer úgyis megírja valaki. A jelen dokumentumkötet most azt kívánja jelezni, hogy a mozgalom negyedszázados tevékenysége során mindig igyekezett elvégezni azokat a feladatokat, amelyeket megjelölt számára a magyar nyelv védelmének ügye és a mozgalomban alakot öltő értelmiségi lelkiismeret. Könyvünk ennek a negyedszázados történetnek a dokumentuma: arról ad képet, amit a múlt időből megőrizni érdemes.

Pomogáts Béla

Anyanyelvünk szolgálatában — az Anyanyelvi Konferencia 25 esztendeje

Egy mozgalom születése

Egy esztendeje ünnepelte fennállásának huszonötödik évfordulóját az anyanyelvi mozgalomnak szervezeti keretet adó Anyanyelvi Konferencia. Az első találkozó — hosszabb előkészületek után — 1970 augusztusának elején ült össze Debrecenben, majd Budapesten. A háromnapos programot nagyrészt előadások és közös eszmeccserék töltötték ki, de jutott idő városnézésre és kirándulásra is: a résztvevők szétnéztek a Hortobágyon, jártak Hajdúnánáson, Püspökladányban és Kecskeméten, a fővárosban pedig meglátogatták a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetét és a Fészek Klubot, amely különben az élő magyar irodalomról rendezett beszélgetés színhelye volt. Az előadások elsősorban a magyar nyelv megőrzésének, a nyelvművelésnek és az irodalmi kultúrának a kérdéseivel foglalkoztak, az előadók között megtaláljuk Bárczi Gézá, Lőrincze Lajost, Keresztury Dezsőt,

Kálmán Bélát, Imre Samut, Szende Aladárt, Maróti Gyulát, Boldizsár Ivánt, Czine Mihályt, Béládi Miklóst, Szabolcsi Miklóst, tehát általában nyelvészeket, irodalomtörténészeket és írókat, a külföldiek közül pedig az Amerikából érkezett Nagy Károlyt és Sinor Dénest, az angliai Czigány Lórántot, a franciaországi Karátson Endrét, többnyire azokat, akik később az anyanyelvi mozgalom irányításában is szerepet vállaltak.

Magának az összejövetelnek a céljait Bárczi Géza nyelvészprofesszor beköszöntő szavai fejezték ki: „Az öt világrészben szétszórt magyarság összetartozásának a tudata oly becses kincs, melyet minden magyar ember, akinek lelkében még nem némult el az anyanyelv csengése, még nem halványodott semmivé a közös történelmi múlt emléke, féltékenyen és aggódva őriz énjének legbelső rejtékében. Lehetnek és vannak magyar és magyar között az élet igen fontos kérdéseiben eltérő nézetek, de mindezeket túl és mindezek fölött minden magyar ember belső titkos ösztöne, egész szellemi és erkölcsi valósága abba a magyar — akár népi, akár magas — kultúrába nyújtja le gyökérszárait, melyet annyi évszázad pusztító viharai ellenére töretlen akarással, szívós munkával épített ki a mi népünk. S ha e szálak elszakadnak vagy elfonnyadnak, a gyökértelenül maradt egyén csak nagysokára tud bizonytalanul belekapaszkodni az idegen talajba.” Hasonló gondolatokat rögzített a konferencia zárónyilatkozata, midőn összefoglalta a találkozók megrendezésének indokait és eredményeit.

A konferencia lezárásaként létrehozták az anyanyelvi mozgalom vezető szervét, az úgynevezett Védnökséget, amely azután — természetesen több alkalommal is megváltozott összetételben — egészen az 1992-es esztergomi konferenciáig szervező, irányító és összefogó szerepet kapott. A védnökség első elnöke Bárczi Géza akadémikus, nyelvészprofesszor lett, tagjai ifj. Bartók Béla, Bánk József váci megyéspüspök, Bognár József akadémikus, a Magyarok Világszövetségének akkori elnöke, Erdei Ferenc, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára, Illyés Gyula, Keresztury Dezső, Kodály Zoltánné, Lotz János amerikai egyetemi tanár, Ortutay Gyula, akkor a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat elnöke, Rapcsák András debreceni egyetemi tanár, Sinor Dénes, a bloomingtoni egyetem tanára, Szamosközi István református püspök és Vas István voltak. Később (Bárczi Géza 1975-ben bekövetkezett halála után) Lőrincze Lajos lett a Védnökség elnöke és maga a vezetőtestület is kiegészült, ötven tagjának fele a hazai, fele a nyugati magyar értelmiséget képviselte. Az első csoportból Czine Mihály, Imre Samu, Komlós Attila, a másodikból Éltes Lajos, Hamza András, Haraszi Sándor (Egyesült Államok), Romhányi László (Anglia), Tasnády T. Álmos (Belgium), Nagy Pál (Franciaország), Bujdosó Alpár, Galambos I. Ferenc és Solymos László (Ausztria) töltött be fontos szerepet a későbbiek során.

Ezt követve 1973-ban Szombathelyen, 1977-ben Budapesten, 1981-ben Pécsen, 1985-ben Veszprémben, 1989-ben Kecskeméten, végül 1992-ben Esztergomban jöttek össze konferenciára a nagyvilágban szétszórta élő magyar értelmiség képviselői: Pécsen már a Felvidékről és a Vajdaságból, Kecskeméten Kárpátaljáról, Esztergomban pedig már Erdélyből is. Az anyanyelvi mozgalom így kiegészülve most már jobban át tudja fogni az egész magyar kulturális közösséget és nyelvterületet.

Kihívások és eredmények

A mozgalom kezdetben a hazai és az emigrációban élő magyarság dialógusát volt hivatva szolgálni, s valóban nagy eredményeket ért el akkor, midőn lehetővé tette, hogy a nyugati világban élő magyar írók, tudósok, művészek — ha korlátozott módon és lehetőségek birtokában is — de jelen legyenek, megszólaljanak és közszereplést vállaljanak idehaza. Nem tudom, vajon az anyanyelvi mozgalom és az általa rendezett konferenciák nélkül ez a jelenlét és közszereplés-vállalás miként és főleg mikor következett volna be, hiszen a kommunista párturalom képviselésében fellépő kormányok az úgynevezett emigrációs politika keretében mindig arra törekedtek, hogy leszereljék és megosszák a politikai emigrációt, az emigráció militáns politikai szervezetei pedig elhatárolták magukat minden magyarországi kapcsolattól. Több ilyen szervezet még azt sem vette jó néven, hogy tagjai magánügyben látogatást tegyenek szülőföldjükön. Az Anyanyelvi Konferenciának éppen az a — sokszor a diktatórikus hatalom akaratával szemben képviselt — feladat jutott, hogy a lehetőségek szerint egymáshoz közelítse az itthon és az emigrációban élő magyar értelmiségeket, s az adott és áttörhetetlen korlátok között bizonyos óvatossággal szolgálja a nemzeti integráció mindenképpen fontos gondolatát. Azt a gondolatot, amelynek érvényesülése a bekövetkezett politikai rendszerváltozás egyik legfontosabb feltétele volt, minthogy az idehaza, a kisebbségi sorsban és a nyugati diaszpórában élő magyar értelmiség belső integrációja és közös fellépése nélkül politikai változásokra valószínűleg nem kerülhetett volna sor.

A hazai tudományos egyetemi és művészeti értelmiség néhány tagja a kezdeményezők és vezetők között olyanok, mint Illyés Gyula, Keresztury Dezső, Bárczi Géza és Lőrincze Lajos, az emigrációs értelmiség soraiból pedig Nagy Károly, Éltető Lajos, Hamza András, Lotz János, Galambos Iréneusz Ferenc, Gömöri György, Nagy Pál, Papp Tibor és Bujdosó Alpár felismerte annak fontosságát, hogy a nyugati világba kényszerített magyarságot, amennyire lehet, be kell vonni a hazai szellemi életbe, és lehetőséget kell teremteni arra, hogy az idehaza és emigrációban élő magyar értelmiségiek

rendszeresen találkozzanak és eszmét cseréljenek egymással. Ennek az eszmecserének a szervezője és fóruma lett az Anyanyelvi Konferencia, s a négyévenként rendezett találkozók.

A független magyar értelmiség és a kormányhatalom által kötött kompromisszum természetesen nem lehetett kockázattól mentes, ez az értelmiség azonban végül is meg tudta őrizni szellemi integritását és ki tudta alakítani azt a függetlenséget, amely minden céltudatos és hatékony értelmiségi tevékenység alapvető feltétele. A hazai értelmiségiek sohasem mondtak le azokról az alapvető értékekről: a magyar kultúra egységének eszméjéről és a nyugati világban született magyar szellemi alkotások integrálásáról, amelyek egy kívánatos demokratikus átalakulásnak is feltételei voltak. Az anyanyelvi mozgalomban ezeket az értékeket akarták képviselni. A hatalom pedig bizonyos mértékig engedékenynek bizonyult, minthogy a kialakuló folyamattól: a nyugati magyar értelmiség hazai jelenlététől és szerepvállalásától politikai hasznot remélt. Azonban még így is napirenden voltak a feszültségek és az összetűzések az anyanyelvi mozgalom és a kormányzat között. A nyugati világban élő magyar értelmiség ezekről a vitákról és küzdelmekről sajnos alig tud valamit. Bizonyára ez is okozta azt a részleges bizalmatlanságot, amelyet az anyanyelvi mozgalomnak néhány emigrációs csoport és sajtótermék részéről kellett tapasztalnia.

Határozott meggyőződésem — és ezt erősíti meg az a rokonszenv is, amelyet például Illyés Gyula, valamint a magyar kultúra más kiváló személyiségei az anyanyelvi konferenciák iránt kifejezésre juttattak —, hogy a nemzeti szolidaritás és az egyetemes magyar kultúra jóval eredményesebben használta ki az anyanyelvi mozgalom lehetőségeit, mint a hatalmi politika. Az anyanyelvi mozgalom keretei között nem annyira a kormányzati szándék, mint inkább az a magyar értelmiségi szolidaritás érvényesült, amely le kívánta bontani a hazai és nyugati magyar kultúra közé emelt ideológiai vasfüggönyöket.

Az anyanyelvi mozgalom kétségtelenül politikai kompromisszumok terméke volt, de mint ilyen egyáltalán nem eredménytelen. Örvideni kellene, ha a magyar értelmiség, amelynek nem egy szószólója 1990 után oly mellőngető retorikával ítélte el a korábbi diktatúra köznapi politikáját, csakis ehhez hasonló kompromisszumokat kötött volna. Mert talán elismerhetjük, más kompromisszumok téje nem a nemzeti kultúra egységének helyreállítása volt, hanem esetleg az akadémiai tagság, az egyetemi katedra vagy a tartós nyugati kiküldetés.

A hazai és a nyugati magyarság párbeszédének ügye, amelyet mindenképp az anyanyelvi mozgalom szorgalmazott, széles körű vitát indított az emigráció köreiben is. Még az első konferencia összehívása előtt a müncheni Új Látóhatár 1969 szeptemberi számában jelent meg Borbándi

Gyula *Magánbeszéd a párbeszédéről* című írása, amely ha szóvá tette is a dialógus eredendő nehézségeit, tudniillik azt, hogy a budapesti kormány és az emigráció nem ugyanazt érti a párbeszéd fogalmán, végül a dialógus megindítása mellett adta le szavazatát. Borbándi kezdeményező írására többen reagáltak, így Csiky Ágnes Mária, Márton László és Thinsz Géza, általában egyetértőleg, voltak persze olyanok, akik radikálisan elutasították a magyarországi és a nyugati magyarok dialógusát. A leginkább kiegyensúlyozott álláspontot alighanem az emigráció nagytekintélyű politikai vezéregyénisége: Kovács Imre foglalta el, midőn *Párbeszéd kikkel és miről* című írásában maga is a dialógus felvétele mellett nyilatkozott.

A kialakult viták mindenesetre elérték azt, hogy az emigrációban élő magyar kulturális személyiségek érdeklődni kezdtek az Anyanyelvi Konferencia iránt, és egyre jobb meggyőződéssel vettek részt ennek munkájában. A mozgalomban így igen sok irodalmi vagy tudományos munkásságát tekintve széles körű elismertségnek és megbecsülésnek örvendő hazai és külföldi kulturális személyiség vállalt szerepet, mégpedig abban a meggyőződésben, hogy ez a szerepvállalás nem a kormányzat, hanem ellenkezőleg az összmagyar kultúra és a szükséges nemzeti integráció ügyét szolgálja.

Nemcsak az „alapító atyák” gondolkoztak és tevékenykedtek ennek a meggyőződésnek a jegyében, hanem olyan magyar értelmiségiek is, akik rendszeresen vagy alkalmanként részt vettek az anyanyelvi mozgalom munkájában. Így a többi között Bánk József váci megyéspüspök, ifj. Bartók Béla, Csoóri Sándor, Czine Mihály, Ginter Károly, Imre Samu, Kálmán Béla, Kodály Zoltánné, Köteles Pál, Szamosközi István református püspök, Szathmári István, Szende Aladár Magyarországról; Dobos László, Gál Sándor és Sidó Zoltán Csehszlovákiából; Fodó Sándor, Balla D. Károly és Dupka György Kárpátaljáról; Bujdosó Alpár és Galambos I. Ferenc Ausztriából; Czigány Lóránt Angliából; Világhy Ernő és Világhy Katalin Németországból; Dedinszky Erika és Tüski István Hollandiából; Lázár Oszkár Svédországból; Sulyok Vince Norvégiából; Éltető Lajos, Fekete Pál, Ludányi András, Várdy Béla és Várdy-Huszár Ágnes az Egyesült Államokból. Ők és mellettük sokan mások fémjelezhetik az Anyanyelvi Konferencia korábbi tevékenységét, és adhatnak hitelességet a mozgalom további munkájának.

Az anyanyelvi konferenciák természetesen részét alkották a magyar társadalomnak és szellemi életnek: ennek ilyen-amolyan módon része volt minden, ami ennek a társadalomnak a keretében helyezkedett el, még az ellenzéki vagy féllenzéki tevékenység is. De nem épült be a hatalmi szerkezetbe, szinte mindig elutasította a hatalmi manipulációs tevékenységet, ellenkezőleg: képviselői, így Lőrincze Lajos, Czine Mihály, az amerikai Nagy Károly és Éltető Lajos időnként éles vitákat folytattak a hatalom embereivel.

Így az 1981-es pécsi IV. Anyanyelvi Konferencián Nagy Károly 1956-ról mint forradalomról beszélt, Értvay-Baráth József az erdélyi magyarság elnyomása ellen tiltakozott, magam pedig az emigráció folyóiratainak, az Új Látóhatárnak, a Katolikus Szemlének a hazai nyilvánosságát szorgalmaztam — egyikünk sem kapott hivatalos dicséretet ezért. Arra, hogy az Anyanyelvi Konferencia mint mozgalom és mint értelmiségi kezdeményezés meg tudta őrizni magát attól a „kézivezérlésnek” becézett irányítástól, elkötelezettsége és vezetőinek eltökéltsége, egyszersmind józansága adott lehetőséget.

Az anyanyelvi mozgalom azzal, hogy lehetővé tette az emigráció számos kiváló egyénisége és közvetve az emigrációban született művek és gondolatok magyarországi jelenlétét, hozzájárult ahhoz, hogy a pártállami vezetés ne tudja ráerőszakolni a maga monolitikus ideológiai diktatúráját a magyar értelmiség egészére. Mint viszonylag szabad eszmecserék fóruma, igen nagy eredményeket ért el abban, hogy az emigrációban tevékenykedő magyar tudósok, írók, papok, ifjúsági és egyesületi vezetők meg tudjanak szólalni idehaza, a gondolataik eljussanak a hazai értelmiségi közvéleményhez. Nem tudom, hogy ez a jelenlét és szerepvállalás az anyanyelvi konferenciák nélkül miként és főleg mikor lett volna lehetséges.

Az Anyanyelvi Konferenciának az volt a történelmi jelentősége, hogy közös asztalhoz tudta ültetni a hazai és a nyugati magyar értelmiség hangadó képviselőit, és fórumhoz tudta juttatni a nyugati világban született magyar gondolatokat. Ezzel a konferenciák hozzájárultak ahhoz a szellemi erjedéshez, amely végső soron előkészítette a hazai politikai átalakulásokat, a nyolcvanas évek végén bekövetkezett történelmi fordulatot.

Megújulás és átalakulás

Az anyanyelvi mozgalom korábban nagyrészt az „emigrációs” magyarsággal kialakított dialógus intézménye volt. A rendszerváltozás történelmi folyamatában — az 1989-es kecskeméti VI. Anyanyelvi Konferencia, majd az 1990 nyarán Római-fürdőn rendezett védnökségi ülés után — ebben a tekintetben radikális átalakulás következett be. Az átalakulás követelményét először a kecskeméti VI. Anyanyelvi Konferencián kiadott zárónyilatkozat jelentette be.

Az átalakulást elsősorban a Magyarországon és általában a közép-európai régióban végbement politikai változások követelték meg. Ezek a változások mindenekelőtt a nyugati magyarság helyzetét alakították át. Az „emigrációt” ugyanis lényegében megszűntnek lehet tekinteni: ma igazából senkinek sincs oka arra, hogy politikai emigránsként éljen külföldön, a nyugati világban élő magyarok itthon is gyakorolhatják politikai jogaikat, s részt vehetnek a

gazdasági, politikai és kulturális életben. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy nyugatról idővel minden emigráns magyar hazatér. Nyilvánvaló, hogy a nyugati magyarság túlnyomó része a befogadó országban kíván élni továbbra is: oda köti munkája, oda kötik családi kapcsolatai. A második és harmadik emigrációs nemzedék tagjainak visszavándorlására pedig csak egészen kivételes esetben lehet számítani.

A nyugati magyarsággal kialakított kapcsolatokat természetesen tovább kell ápolni, a körükben vagy részvételükkel végzett anyanyelvi és kulturális programokat tovább kell építeni. Az anyanyelvi mozgalomnak mindazonáltal a továbbiak során elsősorban a szomszédos országokban kisebbségi sorsban élő magyarsághoz kell fordulnia. Ez a kisebbségi magyarság ugyanis a maga nemzeti kultúrájának és identitásának védelmében, a korábbi évtizedekben elveszített intézményeinek helyreállítása céljából maga is várja az egyetemes magyarság elkötelezett, a szükség szerint áldozathozatalra is kész támogatását. Az anyanyelvi mozgalomnak ezt a stratégiaváltását indokolta az is, hogy a szomszédos országokban — az 1989-es közép-európai változások és a kommunista rendszerek összeomlása következtében — lehetőség nyílt arra, hogy a kisebbségi sorsban élő magyarság ismét számot vessen helyzetével, felmérje a diktatórikus korszakban elszenvedett károkat, és erőfeszítéseket tegyen nemzeti identitásának és kulturális intézményrendszerének helyreállítására.

Az imént körvonalazott felismerések jelentek meg igen széles körben a mozgalom történetében nagy fordulatot hozó, 1992 augusztusában Esztergomban rendezett VII. Anyanyelvi Konferencián, amely különben a Magyarok Harmadik Világkongresszusának nyitó rendezvénye volt. Az elhangzott előadások: Dobos László bevezetője, Nagy Károly és e sorok írójának referátuma, valamint igen sok felszólalás azt a kérdést járta körül, hogy a kultúra lehetőségeivel és eszközeivel miként lehet erősíteni és szolgálni a nemzeti identitás teljes helyreállítását és a nemzeti szolidaritást. A találkozó részben munkabizottságokban látta el feladatait, így külön fórumok vetettek számot az irodalom és könyvkiadás, az egyesületi kulturális tevékenység, a külföldi hungarológiai műhelyek, az anyanyelvi oktatás és az anyanyelvhasználat mint emberi jog kérdéseivel. A konferencia fontosabb előadásait és dokumentumait a mozgalom hosszú évtizedek óta megjelenő folyóirata: a Nyelvünk és Kultúránk 86. száma tette közzé.

Végül az esztergomi konferencia mintegy kétszáz résztvevője arról is döntött, hogy az Anyanyelvi Konferencia a jövőben önálló egyesületként fog működni. Az összejövetel zárónapja egyszersmind alapító közgyűlés volt, amely a hagyományos Anyanyelvi Konferencia elnevezés megtartásával a szervezetet mint A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságát hozta létre. A társaság alapszabályt fogadott el és alapítólevelet tett közzé. Ez az

alapítólevél rögzítette a társaság stratégiáját és céljait, majd hitet tett a magyarság kulturális és lelki egységének helyreállítása mellett.

Ugyancsak az egyesület célkitűzéseit foglalja össze a konferencia végeztével kiadott Zárónyilatkozat, amelyből érdemes idézni a következő megállapításokat: „Társaságunk a magyar alkotmányosság alapján, mint szabad polgárok egyesülése kívánja végezni további munkáját. Továbbra is az anyanyelvi konferenciák hagyományaira, értékeire és eredményeire támaszkodik, egyszersmind a visszaszerzett nemzeti függetlenség és polgári szabadság nagyobb lehetőségeit igénybe véve szélesebb területen és módszeresebb munkával kíván tevékenykedni. Továbbra is a magyarság anyanyelvének, kultúrájának, nemzeti tudatának és összefogásának szolgálata szabja meg feladatait.”

Az újjászervezett egyesület megválasztotta tisztikarát. Tekintettel Lőrincze Lajos hosszan elhúzódó betegségére, elnökünk levélben jelentette be visszavonulási szándékát. A konferencia köszönetet mondott Lőrincze tanár úrnak sok évtizedes fáradhatatlan tevékenységéért, és őt a társaság tiszteleti elnökének választotta meg. Ezt a tisztét azonban, nagy fájdalomkra, már nem sokáig tölthette be, minthogy a következő esztendő őszén meghalt. A társaság elnöke e sorok írója lett, társelnökök: Gál Sándor Szlovákiából, Kántor Lajos Erdélyből, Lázár Oszkár svédországi egyetemi tanár Nyugat-Európából és Nagy Károly egyetemi tanár az Egyesült Államokból. A Konferencia alelnöke Kolczonay Katalin tanár, újságíró. A közgyűlés ugyancsak megválasztotta a hatvantagegú választmányt, mégpedig oly módon, hogy ebből húszan a magyarországi, húszan a Kárpát-medencében kisebbségben élő, húszan pedig a nyugati magyarságot képviselik. A választmányba igen sok közismert író, újságíró, tudós, tanár, lelkész és egyesületi vezető került, a többi között Magyarországról Beke György, Cservenka Judit, Csoóri Sándor, Debreczeni Tibor, Görömbei András, Jankovics József, Kulcsár Katalin, Sárközy Péter, Erdélyből Bodó Barna, Cseke Péter, Gálfalvi György, Sylvester Lajos, a Felvidékről Dobos László, Máté László, Kárpátaljáról Dupka György, az Egyesült Államokból Fekete Pál, Várdy-Huszár Ágnes, Angliából Gömöri György, Romhányi László, Németországból Világhy Katalin, Franciaországból Lovas Margit, Nagy Pál, Svájcban Fáth Lajos és képviselőket kaptak a leMBERGI, a litvániai, az észTORSZÁGI, a kazahsztáni, a braziliai és az ausztráliai magyarok is. Már az új választmány jelölte ki az elnökség további hat tagját, ezek: Ginter Károly, Komlós Attila, Szathmári István, továbbá Erdélyből Péntek János kolozsvári egyetemi tanár, a Felvidékről Sidó Zoltán, a komáromi felsőfokú magyar tanintézet későbbi főigazgatója, Angliából pedig Gömöri György cambridge-i egyetemi tanár.

A megújuló anyanyelvi mozgalom munkája során természetesen igényt tart a hazai politikai és kulturális intézmények, valamint a nyugati világban élő magyar szervezetek, egyesületek, egyházak és kulturális műhelyek támogatására. Ezek sorában igen nagy mértékben számít a Magyarok Világszövetsége együttműködésére és segítségére. Az, hogy a társaság most a magyar alkotmányosság és az egyesületi törvény követelményeinek megfelelően, mint önálló jogi személyiség van jelen a magyar kulturális és közéletben, a legkevésbé sem jelenti azt, hogy meg kívánná szüntetni a Világszövetséggel kialakult együttműködést. Ellenkezőleg, minthogy az anyanyelvi mozgalom a Világszövetséggel azonos nemzeti és kulturális célokat követ, s a Világszövetség kulturális-okatási feladatainak nagy hányadát magára vállalja, nélkülözhetetlen a két szervezet közötti stratégiai szövetség és összefogás. A két szervezet együttműködéséről intézkedett különben az MVSZ és az Anyanyelvi Konferencia elnöke által aláírt 1992-es megállapodás, amely részletesen rögzítette ennek az együttműködésnek a feltételeit és követelményeit.

Hasonlóképpen az anyanyelvi mozgalom szándékainak tartalmas és eredményes megvalósítását szolgálják azok a megállapodások, amelyeket az Anyanyelvi Konferencia más hazai és külföldi magyar kulturális szervezetekkel kötött. Ilyen egyezményt sikerült létrehozni a Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társasággal, a Csemadokkal, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséggel, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségével, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesülettel (EMKE), az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társasággal, a Horvátországi Magyarok Szövetségével, a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetséggel, a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társasággal, a Muravidéki Magyar Közösséggel, a Magyar Pax Romana Fórummal, az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetemmel, az Egyesült Államokban és Kanadában működő Magyar Baráti Közösséggel, valamint több más magyar kisebbségi és szórányszervezettel.

Az újjászervezett Anyanyelvi Konferencia minden korábbi értékét tovább kívánja ápolni egyszersmind minden korábbinál szélesebb körű kulturális tevékenységet kíván folytatni. Az anyanyelvi kultúra gondozásának és védelmezésének ugyanis egészen széles körű értelme van. Anyanyelven nem pusztán nyelvhasználatot kell érteni: magyar anyanyelvünkkel szorosan összefügg kultúránk, hagyományvilágunk, zenei anyanyelvünk és nemzeti identitásunk, valamint történelmileg kialakult mentalitásunk. A konferencia fogalma talán megtévesztő lehet, ugyanis az anyanyelvi mozgalom már régóta nemcsak a négyévente megrendezett összejövetelekre: anyanyelvi konferenciákra korlátozódik, medrében ott vannak a tanári továbbképző tanfolyamok (Debrecenben és Békéscsabán majd Szombathelyen), az ifjúsági találkozók, amelyeken hagyományosan nyugati és kisebbségi magyar fiatalok

vesznek részt, illetve az ugyancsak hagyományos sárospataki, balatoni, velencefürdői, tatai, dobogókői és esztergomi anyanyelvi táborok, valamint a különféle értelmiségi találkozók.

Konferenciák és találkozók

Az Anyanyelvi Konferencia mögött immár két és fél évtizedes múlt áll, és előtte, hitünk szerint, igen nagy és tartalmas jövő. Szüksége van rá a szétszórót és szétszóródott magyarságnak: a nemzet kulturális, szellemi és lelki egységének helyreállítására irányuló oly szükséges nemzeti stratégia egyik fontos műhelye és végrehajtója lehet. Tevékenysége nem irányul más népek és kultúrák ellen, sőt reméljük, hogy előbb-utóbb kapcsolatot tudunk találni más európai népek és különösen a szomszéd népek kulturális szervezetével. Így kapcsolatot találtunk az időközben elhunyt Buracu professzor által vezetett kolozsvári Interetnikai Társasággal és a budapesti Szlovák Kulturális Központtal, emellett az Anyanyelvi Konferencia kezdeményező szerepet vállalt az 1995 májusában Magyarországon rendezett magyar-román értelmiségi kerekasztal-beszélgetés szervezésében.

Mozgalmunk mindazonáltal természetesen a részeire szakított magyarság kulturális összefogását tartja stratégiai feladatának és arra törekszik, hogy hatékony segítséget adjon a kisebbségi magyaroknak anyanyelvük és nemzeti kultúrájuk ápolásában, nemzeti identitásuk védelmében. Erre különösen most van szükség, midőn küzdeni kell a szlovák parlament által hozott nyelvtörvény és a romániai iskolatörvény rendkívül káros és veszélyes következményei ellen. Ilyen körülmények között az anyanyelvi mozgalom elsősorban a kisebbségi magyarság oktatási és művelődési szakembereivel: tanárokkal, tudósokkal, újságírókkal, népművelőkkel, lelkesekkel, egyesületi és ifjúsági vezetőkkel hoz létre kapcsolatot, és számukra szervez találkozót, konferenciákat, szakmai továbbképzési lehetőségeket. Az elmúlt esztendőben az Anyanyelvi Konferencia, általában együttműködve határokon túli társszervezeteivel, évente átlagosan tizenhat-tizenhét szakmai találkozót rendezett meg: a többi között Budapesten, Keszthelyen, Kecskeméten, Kolozsváron, Szatmáron, Temesváron, Kassán, Galántán, Szencen, Ungváron, Szabadkán, Adán, Eszéken és Lendván. Emellett évente tizenkét-tizennégy ifjúsági és gyermektábort is szervezett: a többi között a Balatonnál, a Velencei-tónál, Esztergomban, Tatán, Dobogókőn, Tizasason és Sárospatakon, illetve a szomszédos országok magyarlakta területein. Ezekon a találkozókon többszáz kisebbségi magyar értelmiségi vett részt és vállalt szerepet, az ifjúsági táboroknak is több mint ezer vendége volt.

Néhány találkozóra érdemes külön is utalni ezek közül. Így az Anyanyelvi Konferencia és Berzsényi Társaság által közösen szervezett keszthelyi Helikoni Napok keretében rendeztük meg a határon túl dolgozó magyar irodalmi és nyelvészeti tanszékek (Kolozsvár, Pozsony, Nyitra, Ungvár, Újvidék, Budapest) tanárainak eszmecserejét, a magyar nyelvűvelő társaságok, majd a kárpát-medencei magyar irodalmi folyóiratok szerkesztőinek, végül a tanáregyesületek találkozóját. Kolozsváron a Szabédi László Napok keretében eredményes konferenciát rendeztünk a századvég nemzeti feladatairól, a magyar irodalmi felsőoktatásról, illetve kisebbségi egyházak és társadalmak kapcsolatairól esett szó, a kassai Kazinczy Napok keretében a magyar sajtónyelv, valamint általában a magyar kisebbségi nyelvhasználat kérdéseit tekintettük át, az ugyancsak kassai Fábry Napok keretében a magyar kulturális régiókról vagy legutóbb a szlovákiai magyar kulturális intézmények szomorú helyzetéről adtunk képet. Szabadkán a helyi emlékbizottsággal közösen évente rendezzük meg a Kosztolányi Dezső Napokat, Adán részt veszünk a Szarvas Gábor Nyelvűvelő Napok rendezésében, Lendván igen sikeres konferenciát tartottunk a magyar nemzeti tudat erősítésének feladatairól, majd a kisebbségi magyar irodalmakról, Kecskeméten pedig már két alkalommal szerveztük meg a Lőrincze Lajos Napokat, amelyeken a kárpát-medencei magyar tanár- és tanítóképző intézetek oktatói vettek részt. Számos hasonló összegyűjtelt, találkozót lehetne még említeni.

E sokirányú tevékenység megszervezése és ellátása természetesen erős anyagi eszközöket kíván, noha az Anyanyelvi Konferencia igyekszik igen takarékos összegyűjteleket szervezni, működési költségei is meglehetősen alacsonyak. Számít természetesen az Országgyűlés költségvetési támogatására, amellyel a Művelődési és Közoktatási Minisztériumra és a Határon Túli Magyarok Hivatalára, az Illyés és a Soros Alapítványra s természetesen a Magyarok Világszövetségére, amelytől hivatali helyiséget és „infrastruktúráját” kapja. Ez utóbbi segítség az Anyanyelvi Konferencia folyamatos működését és ügyintézését alapozza meg. A találkozók és anyanyelvi táborok költségeinek megszerzése azonban sokszor így is szinte emberfeletti erőfeszítéseket kíván.

Az Anyanyelvi Konferencia tevékenysége és programja gyakorlatias és ilyennek is kell lennie. Az anyanyelvi mozgalom nem valamiféle nemzeti ideológia retorikai képviselőjében látja feladatát, hanem a kisebbségi magyarság kulturális intézményeinek, nemzeti kultúrájának támogatásában, a részekre szakított magyarság lelki egységének helyreállításában. Az anyanyelvi mozgalom munkafeladatok elvégzésére szerveződött; a határokon túl: a kisebbségben és a szórványban élő magyaroknak kíván hasznos és gyakorlatias támogatást nyújtani. Ilyen gyakorlatias célok érdekében kívánjuk

megrendezni a most soron következő VIII. Anyanyelvi Konferenciát is Egerben és Mezőkövesden. Ez a találkozó terveink szerint a következő témát dolgozza fel: „Magyarság és egyetemesség az ezredfordulón” — vagyis azzal kíván számot vetni, hogy a magyarság európai elhelyezkedése és otthonra találása a jelenben milyen kulturális építőmunkát kíván elsősorban a kisebbségi és szórványmagyarság körében. Ennek a kulturális építőmunkának két nagy köre az oktatás és a tudományos kutatás: mindkettő igen sokat sérült a korábbi évtizedek során.

A tervezett egeri konferencia egyike lesz a magyar honfoglalás ezregegyezredik évfordulóján megrendezendő összmagyar értelmiségi találkozóknak. Az Anyanyelvi Konferencia hagyományosan mindig is a magyar értelmiség legjobbjait gyűjtötte össze, s noha nem kívánt exkluzív társaság lenni, kétségtelenül törekedett és törekszik bizonyos intellektuális színvonalra. Munkatársai önkéntesen, nemegyszer anyagi áldozatokkal végzik feladataikat. Erre az önkéntességre és áldozatkészségre a továbbiakban is nagy szükség van, mindazonáltal nem nélkülözhető a kormányzati és intézményi figyelem, felelősségvállalás és támogatás. Reméljük, hogy az elmúlt negyedszázados munka és különösen a mögöttünk lévő három esztendő erőfeszítései következtében az Anyanyelvi Konferencia a jövőben nagyobb figyelemben és megbecsülésben részesül, és hatékony eszközökkel lesz képes eleget tenni annak a küldetésének, amelyet az egyetemes magyar kultúra védelmében és a nemzet szellemi egységének megerősítésében magára vállalt.